

Новиков А. О.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

«ВІН БУВ УКРАЇНСЬКИЙ “БАТЬКО...”» НАРИС ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ МАРКА КРОПИВНИЦЬКОГО

У статті представлено оглядовий аналіз багатогранної творчості одного з найвидатніших українських митців другої половини XIX – початку XX ст. Марка Кропивницького з нагоди його 185-річчя. Зауважено, що в історію української й світової культури митець увійшов як неперевершений театральний режисер і актор, талановитий драматург, засновник ушлявленого театру корифеїв, у якому панував акторський ансамбль, здатний одночасно об'єднати цілу плеяду майстрів найвищого рівня. При цьому актори тут не затіняли одне одного, а навпаки, талановито доповнювали. Подібного явища не знала історія світового театру. Крім М. Кропивницького, до трупи увійшли такі майбутні знані сценічні майстри, як М. Садовський, М. Заньковецька, М. Садовська-Барілотті, П. Саксаганський, І. Карпенко-Карий тощо. Зазначено, що під час гастролей у Петербурзі взимку 1886–1887 років українські актори своїм театральним мистецтвом і славою затьмарили всі імператорські театри, а також французьку, німецьку й італійську трупи, які тоді теж гастролювали у так званій північній столиці.

Підкреслено, що в останні роки життя М. Кропивницький мешкав на Харківщині, де 1889 р. придбав хутір Затишок в Куп'янському повіті, який перетворив на справжній осередок культури. Тут діяла початкова школа, в якій в останні місяці життя драматурга навчали дітей українською мовою, так звана аптека, де дружина митця, лікарка за фахом, лікувала місцевих селян і навіть дитячий театр, в якому «акторами» були селянські діти.

У висновках підсумовано, що низка п'єс М. Кропивницького («Глитай, або ж Павук», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «По ревізії») увійшла до золотой скарбниці репертуару українського театру, а створений ним театр упродовж тривалого часу був чи не єдиним джерелом усього культурного життя нації і однією з тих духовних підвалин, на яких згодом постала УНР, а пізніше й наша незалежна держава. Таким чином, театральна й письменницька діяльність драматурга сприяли пробудженню національної свідомості українського народу та його самоідентифікації.

Ключові слова: українська культура, театр корифеїв, акторський ансамбль, національна свідомість, Харківщина, хутір Затишок, духовна підвалина, незалежна держава.

Постановка проблеми. Виповнилося 185 років від дня народження Марка Кропивницького. В аннали української й світової культури митець увійшов як неперевершений театральний режисер і актор, талановитий драматург, засновник ушлявленого театру корифеїв. Народився М. Кропивницький 7 травня 1840 р. (дата народження подається за його «Автобіографією (за 65 років)») в с. Бежбайраки Єлисаветградського повіту Херсонської губернії (нині с. Кропивницьке Новоукраїнського району Кіровоградської області) в родині управителя поміщицьких маєтків Луки Івановича Кропивницького. Рід їхній був шляхетного походження і в давнину мав подвійне прізвище Судимонтовичі-Кропивницькі. Своїми корінням він сягає у глибину століть – в добу Великого Князівства Литовського, до складу якого входило й Поділля, де мешкали прасури майбут-

нього драматурга [6, с. 28 – 33]. Однак поступово рід збіднів, і батько драматурга вже заробляв на життя власною працею.

Акторською діяльністю Марко захопився ще з підліткового віку, тривалий час виступав в різних аматорських колективах, а апогею його слава як актора, режисера й драматурга сягла наприкінці XIX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Марка Кропивницького вивчалася Лариною Мороз («Драматургія М. Л. Кропивницького: Між минулим і майбутнім»), Ростиславом Пилипчуком («Марко Кропивницький»), Максимом Киричком («М. Л. Кропивницький на кримській сцені») та ін. У цих працях аналізуються окремі аспекти драматургічної й театральної діяльності митця. Більш системно багатогранну спадщину М. Кропивницького досліджував автор цієї статті,

який захистив докторську дисертацію на тему «Марко Кропивницький і українська драматургія другої половини XIX – поч. XX ст.» і є автором численних праць, присвячених висвітленню життя і діяльності драматурга. Серед них – монографії «Художній універсум Марка Кропивницького», «Український театр і драматургія: від найдавніших часів до початку XX ст.», «Учитель корифеїв: життя Марка Кропивницького» та ін.

Постановка завдання. Мета нашої розвідки – здійснити оглядовий аналіз багатогранної творчості одного з найвизначніших українських митців другої половини XIX – поч. XX ст. Марка Кропивницького у зв'язку з його 185-річним ювілеєм.

Виклад основного матеріалу. Дебют М. Кропивницького на професійній сцені (до цього він багато років виступав як аматор) відбувся восени 1871 р. в Одеському театрі в ролі Стецька з комедії Григорія Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці». «Український театр тоді був при «последнім іздыханії», – зауважував митець у своїх мемуарах, – тільки ще де-не-де аматори інколи грали раз на рік «Наталку Полтавку» або «Назара Стодолю». Справжні ж трупи нехтували ним, і самі актори з українськими прізвищами поховались за псевдоніми, то за **ових**, то за **євих**...» [2, с. 104].

На думку Дмитра Антоновича, від тяжкої катастрофи національний театр врятували окремі видатні майстри-актори, які не тільки самі зуміли досягти найвищих щаблів мистецтва, а своїм прикладом та тяжкою працею з молодими колегами «творили свого роду практичну школу». До таких найвидатніших діячів української сцени історик українського театру зараховує насамперед Михайла Щепкіна, Карпа Соленика й Марка Кропивницького. Хоча останній, як зауважує дослідник, «тільки першою частиною своєї діяльності і належить до цієї доби, а з 1881 року сам поклав початок новій добі українського театру» [1, с. 90–91].

Працювати в Одеському театрі митець погодився на умовах, що йому дозволять влаштовувати українські вистави. Але проблема полягала в тому, що на ці спектаклі бракувало виконавців. На щастя, набагато кращою була ситуація в Харкові, куди М. Кропивницький переїхав перед Різдвом 1873 р. Тут у так званому французькому театрі А. П. Колупанова-Александрова актори не соромились розмовляти українською мовою навіть за лаштунками, чого в Одесі не можна було навіть уявити. Саме з цим колективом актору вдалося вперше виставити нову редакцію своєї мелодрами «Дай серцеві волю, заведе у неволю», котру

він перед цим суттєво переробив, а також п'єси-оперетки Володимира Александрова «Не ходи, Грицю, на вечорниці» та «За Неман іду».

Спектаклі М. Кропивницького в Харкові мали великий успіх, а тому досить скоро про це стало відомо й за межами України, і на літо 1874 р. столичний антрепренер Зізерін запросив митця на чолі національного драматичного колективу приїхати на гастролі до Петербурга. Репертуар, який підготував драматург для своєї невеличкої трупи, складався з п'єс І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка тощо). Виступи тривали три з половиною місяці і в цілому були схвально поціновані тодішньою пресою. Однак це був не той успіх, який міг задовольнити М. Кропивницького. Столичні глядачі сприймали мистецтво українських акторів як екзотику. Їх не цікавило, хто вони і звідки приїхали.

Наступного 1875 р. М. Кропивницький упродовж шести місяців працював у галицькому театрі товариства «Руська Бесіда». Робота в цьому колективі приваблювала його тим, що на території Західної України, яка тоді входила до складу Австро-Угорської імперії, не діяли заборони царського уряду. Однак тут драматург зіштовхнувся з іншою проблемою. Місцеві артисти зазвичай працювали в різних національних трупах. З польської переходили до української або німецької і навпаки. А тому їхня мова, за словами драматурга, була «неможлива: маса полонізмів і можна сказати, що актор, то й – акцент. Виконання народних творів якесь вимучене, покалічене, так ніби виконавці ніколи й не бачили народу...» [2, с. 233]. Проте дехто з цих акторів щиро вважав, що це не вони говорять спотвореною українською мовою, а Кропивницький. Відтак вони були дуже здивовані, коли на запитання кореспондента газети «Діло», якою мовою він розмовляє, почули відповідь: «Мовою Шевченка» [2, с. 112].

Працюючи в галицькому театрі, М. Кропивницький відчував себе посланцем української культури. Усі свої ролі він виконував з майстерністю, якої до нього тут ще ніхто й ніколи не демонстрував. Його перебування в Галичині вельми позитивно позначилося на розвитку західноукраїнського театру, сприяло наближенню його до народних джерел. За участю драматурга тут були поставлені такі широковідомі п'єси, як «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Чорноморський побит» Я. Кухаренка, кілька творів Г. Квітки-Основ'яненка та ін. Плідною була в цей період і його літературна діяльність. На матеріалі західноукраїнської дійсності митець створив «шутку-

оперетку в 3 діях» (так автор визначив жанр твору) «Пошились у дурні», а також зробив кілька перекладів українською мовою.

З осені 1875 до весни 1876 р. М. Кропивницький працює з елісаветградськими аматорами. Саме цьому колективу вперше випала честь зіграти Шевченкову мелодраму «Назар Стодоля», оздоблену знаменитими «Вечорницями» Петра Ніщинського. Драматург виконував роль Хоми Кичатого, а Іван Тобілевич – Назара.

Після заборони у травні 1876 р. за Емським указом Олександра II грати на професійній сцені українські твори актор змушений був понад п'ять років працювати на російській сцені. Ця заборона в повному обсязі діяла до осені 1881 р., коли нарешті були пом'якшені найбільш одіозні пункти згаданого указу, хоча й після цього все ще заборонялося «влаштування спеціально малоросійського театру і формування труп для виконання п'єс і сцен виключно на малоруському наріччі» [5, с. 196]. У цей час М. Кропивницький працював у Кременчуку режисером і провідним актором в російській трупі Григорія Ашкаренка. Трупа потерпала від матеріальної скрути, а тому вони з керівником колективу надіслали телеграму міністру внутрішніх справ з проханням про дозвіл влаштувати хоча б кількох українських вистав, оскільки вони користуються успіхом у місцевих шанувальників Мельпомени, а отже, це врятує акторів «від неминучого голодування» [2, с. 117]. Примітно, що через деякий час такий дозвіл було отримано попри те, що ні Кропивницький, ні його товариші на це майже не сподівалися. А між тим таке рішення вже, по суті, визріло в урядових колах під тиском об'єктивних обставин. Річ у тім, що ця заборона викликала велике незадоволення не лише в українському суспільстві, а і в середовищі місцевої влади. На думку губернаторів, градоначальників, низки інших високопосадовців, ця заборона була шкідливою, оскільки вона налаштовувала проти влади навіть у цілому лояльних до неї українців.

М. Кропивницький сприйняв цей дозвіл з великим ентузіазмом, а тому швидко згуртував однодумців і став виставляти з ними українські спектаклі. Для прем'єри обрали «Наталку Полтавку». Ця перша вистава, за словами М. Садовського, була повним тріумфом. Особливо великий успіх мав Кропивницький у ролі Виборного [7, с. 14].

По-справжньому переломним у розвитку національного театрального мистецтва став наступний 1882 р., коли Кропивницький створив у Єлисаветграді свій уславлений театр корифеїв (офіційна

назва «Товариство акторів»). Це стало великою подією не лише в національній культурі, а і в житті України в цілому. Нарешті з'явився театр, якій нічим не поступався кращим європейським трупам. Його родзинкою був акторський ансамбль. Про значущість цієї події свідчить постанова ЮНЕСКО в 1982 р. про святкування його 100-річного ювілею.

До колективу цього театру ввійшли такі згодом відомі майстри сцени, тоді ще учні Кропивницького, як М. Садовський, М. Заньковецька, Н. Жаркова, О. Вірина А. Маркова, І. Загорський, Л. Манько та інші. Пізніше до них приєдналися М. Садовська-Барілотті, П. Саксаганський, І. Карпенко-Карий та багато інших менш відомих артистів. Репертуар трупи складався з творів І. Котляревського («Наталка Полтавка») і «Москаль-чарівник»), Т. Шевченка («Назар Стодоля»), Г. Квітки-Основ'яненка («Шельменко-денщик»), «Сватання на Гончарівці», «Бой-жінка»), А. Велисовського («Бувальщина»), Д. Дмитренка («Кумірошник, або Сатана в бочці»), Я. Кухаренка («Чорноморський побит»), О. Стороженка («Гаркуша»), М. Кропивницького («Дай серцеві волю, заведе у неволю», «Невольник», «Глитай, або ж Павук», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «По ревізії»), М. Старицького («Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка») тощо.

Розпочалися виступи 27 жовтня з постановки «Наталки Полтавки». Примітно, що в цьому спектаклі в ролі головної героїні вперше на професійній сцені виступила Марія Заньковецька (дівоче прізвище Адамовська). Саме з цієї вистави розпочинається діяльність українського професійного театру на східній частині України як самостійної інституції, оскільки раніше національне театральне мистецтво розвивалося в основному в рамках московського театру.

Цей рік був вельми плідним і для М. Кропивницького-драматурга. Саме тоді він завершив відразу кілька драматичних творів, які ввійшли до золотой скарбниці репертуару національного театру. Серед них – «Глитай, або ж Павук», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Лихо не кожному лиху, а іншому й талан», «По ревізії». Ці п'єси об'єднують передусім те, що в них з великим реалізмом висвітлюється сільське життя у пореформений період з усіма його суперечностями та безправ'ям трудового селянства при зіткненні з поміщиками й породженими реформою 1861 р. глитаями, тяжке становище в цьому буржуазному світі, де все продається й купується, пересічної жінки. Своєю п'єсою «Глитай, або ж Павук»

митець започаткував один із основних напрямів розвитку національної драматургії й літератури в цілому межі XIX–XX ст., а в драмі «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» укотре змалював яскравий образ сільського українського інтелігента, який не відірвався від трудового люду, поповнивши тим самим свою галерею таких портретів (уперше він порушив цю тему понад десять років перед цим у комедіях «Помирились» і «За сиротою і Бог з калитою»).

Слава театру корифеїв гриміла по всій Україні. Схвальні відгуки все частіше стали зв'язуватися на сторінках багатьох авторитетних газет («Заря», «Труд», «Одеський листок», «Южний край» тощо), і М. Кропивницький доходить висновку, що його трупа має великі потенційні можливості, а тому настав час помірятися силами зі столичними імператорськими театрами. Однак для поїздки до Петербурга потрібні були не лише значні кошти, а й дозвіл столичного градоначальника. Ні того, ні того у митця не було, а отже, він став шукати людину, яка змогла б йому в цьому допомогти. Погодився стати меценатом трупи відомий письменник Михайло Старицький, який дещо раніше продав своє обійстя, а тому мав вільні кошти. Саме тому в серпні 1883 р. М. Кропивницький передав йому адміністративне керівництво своєю трупою, залишивши за собою посади режисера й провідного актора, а відтак і надалі продовжуючи визначати мистецьке обличчя театру.

По сторінках деяких наукових видань і підручників кочує помилкова теза, що згадане «Театральне товариство» приблизно через рік злилося з трупою М. Старицького. Насправді трупа М. Кропивницького була на той час єдиним українським професійним колективом. Відтак про якесь об'єднання недоречно говорити. Творча співпраця двох видатних митців тривала майже два роки і була корисною для розвитку національного театального мистецтва. Однак М. Старицькому так і не вдалося добитися дозволу для гастролей у столиці, а трупа тим часом непомірно розрослася. Це призвело до того, що в квітні 1885 р. вона розділилася на два окремі колективи – відповідно на чолі з М. Кропивницьким і М. Старицьким. За тих умов створення двох самостійних національних театрів було, мабуть, єдино правильним рішенням. Адже відтепер з'явилися дві висококласні трупи, що могли виставляти українські спектаклі на значно більшій території.

Примітно, що з М. Кропивницьким залишилися практично всі провідні актори – М. Садовський, П. Саксаганський, М. Заньковецька,

Г. Затиркевич-Карпинська, М. Садовська-Барилотті, Д. Мова, А. Максимович та ін., а відтак вірцевий артистичний ансамбль і надалі продовжував діяти. Щобільше, восени 1886 р. драматург нарешті отримав дозвіл поїхати з гастролями до Петербурга. Не можна не звернути уваги на те, що напередодні виступів у столиці російська преса відзивалася про українську трупу зі скептицизмом. Щобільше, українців називали хохляцьким та мужицьким театром. Однак уже перші вистави змусили притихнути скептиків та недоброзичливців. Вибагливу столичну публіку вражав неперевершений артистичний ансамбль, якого, за словами тодішнього визнаного естета Олексія Суворіна (до речі, українофоба), він не бачив навіть в імператорських театрах.

Виступами український акторів зацікавився навіть Олександр III, для якого у приватному театрі Демут 4 січня 1887 р. було влаштовано дві вистави за п'єсами Т. Шевченка («Назар Стодоля») і М. Старицького («Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка»). Цар лишився дуже задоволений і побажав, щоб українські актори зіграли для нього вдруге, але тепер уже в Маріїнському театрі – на одній з кращих сцен країни. Це було справжньою сенсацією, оскільки в знаменитій Маріїнці раніше не дозволяли виступати жодній провінційній чи іноземній трупі. Спектакль за п'єсами «Наталка Полтавка» І. Котляревського і «Бувальщина» А. Велісовського призначили на 25 січня. У день вистави в театрі, за словами М. Садовського, не було жодного вільно місця. Успіх був грандіозний [7, с. 49].

Виступи колективу М. Кропивницького у Санкт-Петербурзі перевершили навіть успіх уславленої німецької трупи герцога Майнінгенського, яка гастролювала тут роком раніше. «Знаменно, що українська трупа приваблювала більше глядачів, аніж улюблені “вищим світом” іноземні трупи – французька, німецька та італійська» [3, с. 176], – повідомляє дослідниця О. Кузнецова.

Свідченням неймовірного успіху театру корифеїв у Петербурзі є й те, що найвизначніших його акторів М. Кропивницького й М. Заньковецьку запросили служити в імператорському Александринському театрі, який уважався еталоном драматичного мистецтва. Однак попри обіцяну високу заробітну плату й інші привілеї уславленні актори відмовились полишити українську сцену.

Те, що невдовзі після ганебного Емського указу, за яким заборонялися українські вистави, несподівано з'явився такий потужний театр, зауважував І. Франко, здавалося «неправдоподібним, немож-

ливим». Такої трупі «Україна не бачила ані перед тим, ані потому, трупа, котра збуджувала ентузіазм не тільки в українських містах, а й у Москві, і в Петербурзі, де публіка часто має нагоду бачити найкращих артистів світової слави» [10, с. 97]. Успішні гастролі театру корифеїв у столиці тодішньої країни вельми багато важили не лише для розвитку національної культури, а й України в цілому, адже нарешті вдалося бодай намітити вузеньку стежечку до визнання її в цивілізованому світі.

Останні роки свого життя М. Кропивницький мешкав на Харківщині, де 1889 р. в Куп'янському повіті (тепер Куп'янський район) придбав собі хутір, котрий згодом назвав Затишком. Свою садибу він перетворив на справжній культурний осередок. Тут була і початкова школа, в якій в останні місяці життя драматурга навчали дітей українською мовою, і так звана аптека, де дружина митця, лікарка за фахом, лікувала місцевих селян, і навіть дитячий театр, в якому «акторами» були селянські діти. Виставляли в обійсті митця «Козу-дерезу» М. Лисенка, а також дитячі п'єси-казки самого письменника «Івасик-Телесик» і «По щучому велінню».

Продовжував у цю добу драматург і власну артистичну діяльність. У складі різних театральних труп він незрідка виїжджав з гастрольями до Харкова, Києва, Одеси та інших міст тодішньої країни. Публіка зазвичай сприймала його як неперевершеного майстра, живого класика, а тому при появі його на сцені зазвичай вигукувала слова привітання й довго аплодувала [4].

У харківський період свого життя драматург завершив понад двадцять п'єс, в яких порушив актуальні питання своєї доби. Серед них – «Олеся», «Замулені джерела», «Супротивні течії», «Конон Блискавиченко», «Мамаша», «Розгартіяш», «Старі сучки й молоді парості», «Скрутна доба», «Зерно і полова», «Страчена сила». Окрім того, живучи у власній садибі, митець працював над перекладами зі світової класичної драматургії та мемуарами.

Як письменник М. Кропивницький мав вплив на низку письменників свого часу, притому навіть такого рівня як Іван Франко. Так, образ сільського багатія Вольфа Зільберглянца з п'єси «Учитель» (1896) своїм вовчим характером та умінням обплутувати боргами знедолений сільський людина ніби повторює «богоугодні діяння» Йосипа Бичка («Глитай, або ж Павук» М. Кропивницького). «... Вовк у нас у селі найстарша особа, – розповідають про Зільберглянца залякані ним селяни. – Чи то вийт, чи паламар, чи хто-будь, усі його слухають. О, бо то сила! Він що хоче, то зробить. Кажуть, що він три хованці має» [9, с. 75].

Висновки. М. Кропивницький – один із найвидатніших драматургів другої половини XIX – поч. XX ст. Разом із М. Старицьким й І. Тобілевичем (Карпенком-Карим) він створив репертуар для започаткованого ним національного професійного театру на Наддніпрянщині. Кращі його п'єси ввійшли до золотого фонду нашого театру і не сходять з української сцени в наші дні.

Не менш вагомий внесок зробив драматург і в розвиток національного театрального мистецтва. В добу, коли він жив, російський царизм забороняв українцям найцінніше, що лише може бути в кожного народу – рідну мову. Відтак створений М. Кропивницький театр упродовж тривалого часу, крім своєї основної естетичної, по суті, виконував ще й інші функції – передусім просвітницьку й культурологічну, що особливо важливо на тлі суцільної неграмотності населення. Більше того, він став однією з тих важливих духовних підвалин, на яких згодом постала УНР, а пізніше й наша незалежна держава. Театральна й письменницька діяльність митця сприяли пробудженню національної свідомості й ідентифікації українського народу. Як справедливо акцентує письменник Володимир Боцяновський, Марко Кропивницький був справжній «український батько» [8, с. 154].

Список літератури:

1. Антонович Д. Триста років українського театру. 1619 – 1919 та інші праці. К.: ВІП, 2003. 418 с.
2. Кропивницький М. Твори: в 6 т. К.: Держлітвидав УРСР, 1960. Т. 6. 672 с.
3. Марко Лукич Кропивницький. Збірник статей, спогадів і матеріалів. К.: Мистецтво, 1955. 530 с.
4. Мар'яненко І. Мій учитель. Соціалістична Харківщина. 1940. 8 травня.
5. Матеріали до історії українського театру. Від витоків до початку XX століття / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. К., 2016. 280 с.
6. Новиков А. Учитель корифеїв: життя Марка Кропивницького. Видання друге, доопрацьоване, доповнене. Вінниця: Нілан-ЛТД. 2025. 252 с.
7. Садовський М. Мої театральні згадки. К.: Держ. вид. образотворч. мистецтва і муз. літератури, 1956. 203 с.

8. Спогади про Марка Кропивницького. Збірник. К.: Мистецтво, 1990. 216 с.
9. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. К.: Наукова думка, 1979. Т. 24. 448 с.
10. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. К.: Наукова думка, 1984. Т. 41. 684 с.

Novykov A. O. "HE WAS A UKRAINIAN 'FATHER'...". An Essay on the Life and Work of Marko Kropyvnytskyi

The article presents a survey analysis of the multifaceted creativity of one of the most outstanding Ukrainian artists of the second half of the 19th and early 20th centuries, Mark Kropyvnytsky, on the occasion of his 185th anniversary. It was emphasized that the artist entered the history of Ukrainian and world culture as an unsurpassed theater director and actor; a talented playwright, and the founder of the famous theater of luminaries, which was dominated by an acting ensemble, in which a whole constellation of masters of the highest caliber could perform simultaneously. Moreover, these actors did not overshadow each other, but on the contrary, they talentedly complemented each other.

The history of world theater did not know such a phenomenon. The significance of this event is evidenced by the UNESCO resolution of 1982 on the international commemoration of the 100th anniversary of the founding of the theater of the luminaries. The "Actors' Society" included such future famous stage masters, then still students of Kropyvnytsky, as M. Sadovsky, M. Zankovetska, M. Sadovska-Barilotti, P. Saksagansky, I. Karpenko-Kary and others.

It is noted that during their tour in St. Petersburg in the winter of 1886-1887, Ukrainian actors eclipsed all the imperial theaters, as well as the French, German, and Italian troupes that were also touring in the so-called northern capital, with their theatrical skills and fame.

It is emphasized that in the last years of his life, M. Kropyvnytskyi lived in the Kharkiv region, where in 1889 he purchased the Zatyshok farm in Kupyansk district, which he turned into a real center of culture. There was an elementary school here, where children were taught Ukrainian in the last months of the playwright's life, a so-called pharmacy, where the artist's wife, a doctor by profession, treated local peasants, and even a children's theater, in which peasant children were the "actors".

The conclusions summarize that a number of plays by M. Kropyvnytskyi ("Glytay, or the Spider", "Until the Sun Rises, the Dew Will Eat Out Your Eyes", "After the Audit") have entered the golden treasury of the repertoire of the Ukrainian theater; and the theater he created for a long time was almost the only source of the entire cultural life of the nation and one of the spiritual foundations on which the UNR later emerged, and later our independent state. Thus, the playwright's theatrical and writing activities contributed to the awakening of the national consciousness of the Ukrainian people and their self-identification.

Key words: *Ukrainian culture, theater of luminaries, acting ensemble, national consciousness, Kharkiv region, Zatyshok farm, spiritual foundation, independent state.*

Дата надходження статті: 29.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025